

УДК 658.152

Атаманчук Ю. М.

к.п.н, доцент,

директор Уманської філії Київського інституту бізнесу і технологій

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОКРАЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИРОБНИЧО-КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття присвячена питанню забезпечення та активізації виробничо-комерційної діяльності аграрних підприємств. Автор висвітлює роль державного контролю над цінами на основні види с/г продукції та роль державної фінансової підтримки у відновленні обсягів сільськогосподарського виробництва і продовольчої безпеки країни. Особливу увагу приділено ролі кооперації товаровиробників у сфері виробництва, переробки, збуту продукції, виробничо-технічного та соціального обслуговування, а також кредитування.

Ключові слова: виробничо-комерційна діяльність, державна фінансова підтримка, продовольча безпека, кооперація товаровиробників, кредитування.

Постановка проблеми. В силу специфіки сучасного світового сільського господарства навіть успішно функціонуючі підприємства для нормальної роботи змушені користуватися державною підтримкою, а також залучати кредити та інвестиції. І все ж основну частину їх фінансування складають власні кошти, а всі інші джерела відіграють допоміжну, регулюючу і коригувальну роль. Створення фінансових ресурсів за рахунок власних і прирівняних до них коштів повинно ґрунтуватися на самоокупності підприємницької діяльності аграрних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що проблеми соціального інвестування та ефективності їх реалізації висвітлено в працях провідних вітчизняних науковців: В. Г. Андрійчука, І. Ю. Гришової, М. Я. Дем'яненка, Н. С. Краснокутської, І. О. Крюкової, Ю. О. Лупенка, М. Й. Маліка, П. Т. Саблука, Л. Ф. Чумак, А. В. Чупіса, О. Г. Шпикуляка, Т. С. Шабатури та інші [1-8].

Пріоритетним напрямом структуризації аграрної економіки має стати розвиток кооперації як найбільш раціональної системи організаційно-економічних відносин. Необхідно вдосконалювати економічний механізм підвищення питомої ваги

кооперативних організацій в структурі багатоукладного аграрного виробництва шляхом державної підтримки кооперації кредитно-податковою політикою.

Формування цілей статті. Аналіз шляхів покращення результатів виробничо-комерційної діяльності аграрних підприємств, сприяння розвитку кооперації шляхом вдосконалення економічних відносин суб'єктів господарювання на продовольчому ринку та підвищення ефективності виробничо-комерційної діяльності підприємств усіх сфер агропромислового комплексу.

Виклад основного матеріалу. Агропромисловий комплекс являє собою сукупність взаємопов'язаних галузей національної економіки, що здійснюють виробництво, переробку, насичення внутрішнього ринку та експорт сільськогосподарської сировини і продовольства. Організаційно-функціональна структура АПК відрізняється наявністю багатьох підрозділів, вона об'єднує понад 10 галузей. За цільової спрямованістю і особливостям технологічної діяльності в АПК виділяють кілька сфер: три виробничих і одну обслуговуючу. Разом з тим товари, що реалізуються у фірмовій торгівлі, виробляються в основному в сільському господарстві безпосередньо або в інших галузях, але на основі його продукції, застосовуваної в цьому випадку в якості сировини. В даний час витрати сільського господарства формують більшу частину доданої вартості і становлять близько 50% в кінцевій ціні реалізації товарів, придбаних споживачами. У цій сфері створюється більше 60% всієї продукції аграрного комплексу, 20-25% припадає на переробні і 4-5% на обслуговуючі галузі. Отже, фірмову торгівлю агропромисловою продукцією слід розглядати в першу чергу як систему реалізації продукції сільського господарства та переробних галузей, основна частка якої припадає на продовольство.

Розвиток АПК регіонів має орієнтуватися на формування в довгостроковій перспективі стійкого, ефективно функціонуючого агропромислового виробництва, що забезпечує насичення ринку доступними для всіх груп населення продуктами харчування високої якості, а промисловість – сільськогосподарською сировиною з урахуванням міжрегіонального обміну сільськогосподарської продукції та створення аграрного ринку, зближення доходів і якості середовища існування, умов отримання освіти, медичної допомоги, рівня культурного та торгівельно-побутового обслуговування населення в місті і на селі, охорону навколишнього середовища.

Досягнення цієї мети забезпечується на основі формування в АПК ефективної інституційної структури, що дозволяє раціонально використовувати природні, матеріальні і трудові ресурси та державну підтримку агропромислового виробництва

шляхом проведення цілеспрямованої підтримуючої цінової, фінансово-кредитної, податкової, інвестиційної, інноваційної і т.д. політики.

Першочерговим завданням є перелом тенденцій в стані АПК і соціальній сфері села, що склалися в 90-і роки ХХ ст., відновлення дореформеного рівня агропромислового виробництва і соціального розвитку села на основі створення організаційно-економічних умов для рентабельної роботи сільськогосподарських товаровиробників та здійснення ними розширеного відтворення, розробки та реалізації регіональних програм розвитку соціальної та інженерної інфраструктури села.

Основними виробниками товарної сільськогосподарської продукції сьогодні є великі підприємства, які суттєво змінили свою господарську поведінку: стали більш адекватно реагувати на ринкові сигнали, враховувати попит, шукати вигідні канали збуту своєї продукції.

Удосконалюється характер управління агробізнесом, підвищилася фінансова відповідальність за його результати. Йде процес становлення сектора селянських (фермерських) господарств, який хоча і залишається невеликим за обсягами виробництва (близько 2,2%), але дає можливість вести підприємницьку діяльність найбільш активної частини сільського населення.

Для успішного і стабільного розвитку підприємницької діяльності агропромислового комплексу аграрним підприємствам необхідне зростання їх ресурсів, основними джерелами утворення яких є:

- власні кошти;
- залучені кошти з фінансового ринку;
- залучення бюджетних коштів різних рівнів.

Однак, в силу специфіки сучасного світового сільського господарства навіть успішно функціонуючі підприємства для нормальної роботи змушені користуватися державною підтримкою, а також залучати кредити та інвестиції. І все ж основну частину їх фінансування складають власні кошти, а всі інші джерела відіграють допоміжну, регулюючу і коригувальну роль. Створення фінансових ресурсів за рахунок власних і прирівняних до них коштів повинно ґрунтуватися на самоокупності підприємницької діяльності аграрних підприємств.

У свою чергу, самоокупність підприємств агропромислового комплексу повинна базуватися, насамперед, на принципах комерційного розрахунку. Багато в чому ці принципи збігаються з принципами господарського розрахунку, які використовувалися в плановій економіці, проте, змінилися умови їх застосування.

Комерційний розрахунок передбачає наявність цивілізованого ринку та самофінансування підприємств, тобто відшкодування їх поточних і капітальних витрат виключно за рахунок власних коштів і банківських кредитів, повну самостійність у прийнятті рішень, матеріальну зацікавленість і відповідальність за результати всієї поточної господарської та інвестиційної діяльності. При цьому повинні дотримуватися такі основоположні принципи:

1. Принцип самостійності господарюючих суб'єктів. Відбувається переорієнтація з рівня централізованого регулювання умов діяльності на рівень регулювання за допомогою економічних важелів (обмежених законодавчими нормами). Даний принцип дозволяє будь-якому товаровиробнику функціонувати в режимі самоврядного господарського суб'єкта, при цьому всі питання виробничої діяльності виносяться на обговорення колективу.

2. Принцип поєднання державного регулювання і комерційного розрахунку полягає в розумному використанні методів державного регулювання економіки. Він може реалізовуватися в різних формах: державні закупівлі, підтримання продовольчої безпеки через виконання цільових комплексних програм, субсидування та ін.

Так, основним джерелом грошових коштів аграрних товаровиробників є реалізація їхньої продукції, на що, в свою чергу, впливає проведена державою політика цін. Тому, в даний час практично у всіх країнах з розвиненим аграрним сектором діє державний контроль над цінами на основні види сільськогосподарської продукції, що, на жаль, у вітчизняній економіці робиться неефективно. В результаті продовжується зростання диспаритету цін між промисловою та сільськогосподарською продукцією.

В області цінової політики основним завданням є формування еквівалентних міжгалузевих відносин сільського господарства з іншими галузями економіки. Цінові відносини повинні формуватися переважно як ринкові, але при здійсненні державного моніторингу цін на сільськогосподарську продукцію та засобів виробництва промислового виготовлення, які використовуються в сільському господарстві, щоб не допустити суттєвої деформації ситуації на аграрному ринку.

Регулювання цінових відносин має забезпечити сільськогосподарським товаровиробникам можливість отримання доходів, достатніх для здійснення розширеного відтворення і оплати праці на рівні не нижче середнього по економіці.

Фінансово-кредитна політика передбачає реструктуризацію кредиторської заборгованості сільськогосподарських товаровиробників за платежами до бюджетів

різних рівнів і державних позабюджетних фондів, що дозволить здійснити фінансове оздоровлення господарюючих в АПК суб'єктів.

Вважаємо, що державна фінансова підтримка (бюджетні кредити, субвенції) повинна поширюватися на всіх аграрних товаровиробників, а не тільки на найбільш економічно сильні сільгосп підприємства і фермерські господарства. В іншому випадку не можуть бути забезпечені відновлення втрачених за роки реформ обсягів сільськогосподарського виробництва і продовольчої безпеки країни.

Важливим напрямом кредитної політики є стимулювання кредитної кооперації. Податкова політика повинна зазнати докорінних змін у напрямку зменшення фінансового пресу на сільгосптоваровиробників. Це - скорочення кількості податків, їх розмірів, конкретизація оподаткованої бази. Важливо зменшити оподаткування прибутку сільгосптоваровиробників, отриманої від реалізації переробленої ними власної сільськогосподарської продукції, враховуючи високу трудомісткість сільськогосподарського виробництва, знизити тарифи відрахувань підприємств АПК у позабюджетні соціальні фонди, зменшити (до 5-7%) податок на додану вартість на сільськогосподарську сировину і продовольство.

Земельний податок повинен стягуватися, виходячи з кадастрової оцінки землі. Належить здійснити широку експериментальну перевірку застосування єдиного земельного податку, визначаючи його розмір (до прийняття земельного кадастру) за показниками продуктивності та порівняльної прибутковості різних сільськогосподарських угідь.

З метою підвищення інвестиційної активності сільгоспвиробників необхідно звільняти від оподаткування частину прибутку, що спрямовується на капітальні вкладення в агропромислове виробництво і соціальну інфраструктуру села.

Інвестиційна політика повинна бути спрямована на створення сприятливих економічних умов для підвищення інвестиційної активності вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників та залучення зарубіжних інвесторів на основі посилення фінансової державної допомоги (регулювання цінових співвідношень, розміру ставки банківського кредиту, оподаткування, надання субсидій, субвенцій, нормативно-правового захисту інвесторів та т.д.), формування ефективної амортизаційної політики, шляхом використання ринкових важелів регулювання.

Інституційна політика в АПК передбачає насамперед завершення реорганізації організаційно-правових форм сільськогосподарських підприємств.

Пріоритетним напрямом структуризації аграрної економіки має стати розвиток кооперації як найбільш раціональної системи організаційно-економічних відносин. Необхідно вдосконалювати економічний механізм підвищення питомої ваги кооперативних організацій в структурі багатоукладного аграрного виробництва шляхом державної підтримки кооперації кредитно-податковою політикою.

Важливе значення має кооперування товаровиробників не тільки в сфері сільськогосподарського виробництва, але й переробки та збуту продукції, виробничо-технічного та соціального обслуговування, кредитування. Перспективно об'єднання технологічно пов'язаних відокремлених суб'єктів виробництва і ринку в інтегровані системи, які можуть функціонувати як на базі однієї, так і різних форм власності. Формування таких інтегрованих систем (концернів, агрокомбінатів, агрофірм і т.д.), до складу яких увійдуть підприємства з виробництва, переробки, зберігання і торгівлі сільськогосподарською продукцією і продовольством, дозволить подолати монополізм переробних і обслуговуючих підприємств і підвищити фінансову стійкість агропромислового виробництва.

Слід зміцнити державний сектор агропромислового виробництва, з тим, щоб він міг успішно виконувати свої функції по просуванню нових науково-технічних і технологічних розробок у виробництво. Для виконання стратегічних цілей необхідно також завершити формування в АПК державної системи інформаційно-консультативних служб, підвищити ефективність їх діяльності, підтримати створення кооперативних і комерційних структур, що надають інформаційно-консультаційні послуги сільгоспвиробникам.

З метою зміцнення економіки, розширення сфер праці на селі, зниження його сезонності сільськогосподарським товаровиробникам, включаючи селянські (фермерські) господарства, необхідно розширити несільськогосподарську діяльність. На основі створення відповідних організаційних, економічних та соціальних умов зростає роль фермерського сектора. Селянські (фермерські) господарства повинні укрупнюватися і переходити на машинні технології виробництва, вступати в різні види кооперації.

Необхідно посилити підтримку виробництва сільськогосподарської продукції в домашніх господарствах населення (особистих підсобних господарствах, садівничих, городницьких, тваринницьких кооперативах) на основі їх інтеграції з сільськогосподарськими підприємствами та поділу праці. Спеціалізація в цьому економічному союзі на галузях і функціях, що вимагають в основному ручної праці,

розвиток кооперації господарств населення у сфері реалізації продукції та виробничого обслуговування дозволять підвищити їх продуктивність, рівень товарності і прибутковості, збільшити обсяг виробництва.

Особливої уваги потребує розвиток і вдосконалення діяльності споживчої кооперації, як складової частини сільського АПК, в напрямку поліпшення торговельного обслуговування сільського населення, діяльності із закупівлі та переробки сільськогосподарської продукції, виробленої в особистих підсобних, селянських (фермерських) господарствах та сільськогосподарських підприємствах .

Фірмова торгівля продуктами харчування і товарами, з яких вони приготовлені, відноситься до завершальної стадії процесу відтворення. Отже, перша особливість такої діяльності в АПК – виконувати нею макроекономічні функції: економічна – реалізація вартості (прибуток для продовження процесів відтворення в аграрному комплексі); соціальна – реалізація споживної вартості (задоволення первинних фізіологічних потреб в продуктах харчування, як найважливіша умова існування людини), які в умовах ринкової економіки тісно взаємопов'язані, нерозривні і взаємозалежні. Вивчення показало, що продукт – це єдність блага (споживчої вартості) і ціни (мінової вартості). Отже, ціна фірмового продукту, пропонованого ринку, стає виправданою тільки за умови кінцевої реалізації споживної вартості – блага, яке закладено в товарі. У ринковій економіці успішне функціонування підприємств АПК базується на постійному зіставленні кінцевих фінансових результатів і витрат. У цьому зв'язку особливу актуальність має такий економічний метод управління виробництвом як комерційний розрахунок.

Високий ступінь локалізації та монополізації аграрного ринку переробними підприємствами, недосконалий механізм державного регулювання закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію, диспаритет цін, відсутність ефективної системи збуту і просування сільськогосподарської сировини і продовольчих товарів за участю великої кількості незалежних учасників різних організаційно-правових форм, свідчать про відсутність дієвого організаційно-економічного механізму, здатного функціонувати в умовах ліберальної економіки.

Створення ефективної системи збуту сільськогосподарської продукції передбачає створення ринкових інститутів, що забезпечують мінімальний рівень трансакційних витрат підприємств аграрної сфери. У цьому зв'язку зростає роль комерційних договорів, а найбільш перспективними напрямками вдосконалення системи збуту є розвиток міжгосподарської кооперації та агропромислової інтеграції, а також

розвиток біржової торгівлі. Також важливим аспектом є створення збутових кооперативів та оптових ринків, що володіють сучасним обладнанням. Це особливо актуально для фермерських і особистих підсобних господарств.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що основним напрямом розвитку комерційної діяльності в АПК є лібералізація аграрного ринку. Це складна комплексна проблема. При цьому основною метою вдосконалення економічних відносин суб'єктів господарювання на продовольчому ринку є підвищення ефективності виробничо-комерційної діяльності підприємств усіх сфер агропромислового комплексу. В якості основних критеріїв ефективності виробничо-комерційної діяльності виступають: мінімізація трансакційних витрат і максимізація прибутку від реалізації продукції в розрахунку на один гектар сільськогосподарських угідь за умови забезпечення продовольчої безпеки республіки.

Слід також вказати ряд інших особливостей, що впливають на виробничу і торгово-збутову діяльність підприємств АПК:

1. Використання як основних засобів виробництва і специфічних предметів праці землі і живих організмів, що проявляється у значних сезонних коливаннях обсягів виробництва продукції. Робочий період тут не збігається з періодом виробництва (насамперед, у рослинництві), а пік споживання продуктів харчування припадає на період, коли обсяги виробництва мінімальні (у тваринництві), у зв'язку з чим виникає необхідність створення значних запасів готового продовольства та виробництва товарів з тривалими термінами зберігання;

2. Товари, створювані сільськогосподарськими та переробними підприємствами, є товарами першої життєвої необхідності. Отже, одним із завдань фірмової торгівлі стає безперебійне постачання населення товарами в обсягах і якості, які відповідають сформованому ринковому попиту;

3. Продукція сільськогосподарського походження, як правило, не призначена для тривалого зберігання, що вимагає оперативності поставок, використання спеціального обладнання при упаковці, зберіганні та реалізаційним джерелом грошових коштів сільськогосподарських товаровиробників є реалізація їхньої продукції, на що, в свою чергу, впливає проведена державою політика цін. Тому, в даний час практично у всіх країнах з розвиненим аграрним сектором діє державний контроль над цінами на основні види сільськогосподарської продукції, що, на жаль, у вітчизняній економіці робиться не ефективно. В результаті продовжується зростання диспаритету цін між промисловою та сільськогосподарською продукцією.

Регулювання цінових відносин має забезпечити сільськогосподарським товаровиробникам можливість отримання доходів, достатніх для здійснення розширеного відтворення і оплати праці на рівні не нижче середнього по економіці.

Список використаної літератури

1. Андрійчук В. Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку: [монографія] / В. Г. Андрійчук. – Ніжин: ТОВ В-во «Аспект - Поліграф», 2007. – 216 с.
2. Гришова И. Ю. Финансовое обеспечение перерабатывающих предприятий в контексте формирования финансовых потоков. / И. Ю. Гришова // Азимут научных исследований: экономика и управление. – Россия. – 2012. – № 1. – С.22-24.
3. Інвестиційний розвиток сільського господарства Київської області / [Лупенко Ю. О., Кісіль М. І., Кожем'якіна М. Ю. та ін.]; за ред. М. І. Кісіля. – К.: ННЦ "ІАЕ", 2012. – 86 с.
4. Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи / [Лупенко Ю. О, Малік М. Й, Шпикулян О. Г. та ін.]. – К.: ННЦ "ІАЕ", 2014. – 516 с.
5. Гришова І. Ю. Соціальні інвестиції як інструмент реалізації соціально-орієнтованого бізнесу / І. Ю. Гришова, Т. С. Шабатура// Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія "Економіка і менеджмент". Випуск 4, 2014. – С. 183-187.
6. Крюкова І. О. Ресурсний потенціал аграрних підприємств та комплекс заходів з його відтворення і раціонального використання / І. О. Крюкова. Вісник ХНАУ. Серія «Економіка АПК і природокористування». – № 3. – Харків, 2007. – с. 94-98.
7. Лупенко Ю. О. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка – К.: ННЦ "ІАЕ", 2012. – 182 с.
8. Саблук П. Т. Концептуальні засади розробки і реалізації інвестиційних програм в аграрно-промисловому виробництві / П. Т. Саблук, М. Ю. Коденська. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 46 с.

АТАМАНЧУК Ю. Н. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ УЛУЧШЕНИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ ПРОИЗВОДСТВЕННО-КОММЕРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Статья посвящена вопросу обеспечения и активизации производственно-коммерческой деятельности аграрных предприятий. Автор освещает роль государственного контроля над ценами на основные виды с/г продукции и роль государственной финансовой поддержки в восстановлении объемов сельскохозяйственного производства и продовольственной безопасности страны. Особое внимание уделено роли кооперации товаропроизводителей в сфере производства, переработки, сбыта продукции, производственно-технического и социального обслуживания, а также кредитования.

Ключевые слова: производственно-коммерческая деятельность, государственная финансовая поддержка, продовольственная безопасность, кооперация товаропроизводителей, кредитования.

ATAMANCHUK Y. N. SOME ASPECTS OF IMPROVEMENT OF THE INDUSTRIAL AND AGRICULTURAL BUSINESS ENTERPRISES

The article deals with maintenance and revitalization of industrial and commercial farms. The author highlights the role of state control over the prices of major S. G. production and the role of public financial support in the restoration of agricultural production and food security in the country. Special attention is paid to the role of cooperatives of producers in the sphere of production, processing, distribution, production and technical and social services, and lending.

Keywords: industrial and commercial activities, state financial aid, food security, cooperation commodity loans.